

ПОДОЛАННЯ КОЛІЗІЙ НОРМ ПРАВА КОДЕКСІВ ТА ЗАКОНІВ: ТЕОРІЯ І СУДОВА ПРАКТИКА

В. М. Москалюк,

суддя, заступник голови Солом'янського районного суду м. Києва

О. В. Москалюк,

асистент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність теми визначається наявністю у вітчизняному законодавстві колізій між нормами кодексів та нормами законів. Колізії норм права обумовлюють необхідність їх подолання в юридичній практиці, тобто необхідність здійснити вибір однієї з двох норм, які перебувають між собою в суперечності, з метою вирішення конкретних життєвих ситуацій.

Незважаючи на те, що проблематика місця кодексів в ієрархічній структурі законодавства розглядалася численними дослідниками, зокрема, радянськими (С. Поленіною, І. Самощенком), сучасними російськими (М. Марченком, В. Толстиков, М. Заніною), а також вітчизняними (О. Рогачем, Г. Дуткою, І. Овчаренком, Є. Погореловим), питання подолання колізій норм кодексів і законів до цього часу не було предметом комплексного теоретико-правового аналізу. Актуальність обраної теми підкреслюється також і тим, що існує певна кількість робіт з галузевих юридичних наук, в яких аналогічним чином робиться спроба розкрити вказане питання: так, у працях російських вчених І. Альоніної і Д. Агашева досліджується питання колізії між Трудовим кодексом Російської Федерації та іншими законами. В Україні питання колізії між кодексом і поточними законами, насамперед, в контексті колізій Земельного кодексу з іншими законами, доволі ґрунтовно розглянуто в монографії А. Мірошніченка «Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні».

З метою з'ясування обґрунтованості засобів подолання колізій між нормами кодексу і нормами поточних законів необхідно вирішити такі питання:

- 1) встановити можливість існування ієрархічної залежності між нормативно-правовими актами на підставі колізійних норм поза межами Конституції України;
- 2) дослідити усталені в законодавстві форми залежності між кодексами та іншими законами;
- 3) з'ясувати існуючі теоретичні підходи щодо місця кодексів в ієрархічній структурі законодавства;

- 4) проаналізувати наявну судову практику, пов'язану з розв'язанням колізій норм права кодексів та законів.

Подолання колізій норм кодексів і поточних законів, насамперед, слід розглядати в контексті встановлення юридичної сили кодифікованого акта відносно не кодифікованого. Надання більш високої юридичної сили кодифікованому акту автоматично означає необхідність застосування ієрархічного принципу подолання колізій норм права, а себто застосовуватися повинен акт, що має більш високу юридичну силу, тобто кодекс. У випадку констатації рівної юридичної сили кодексу і закону застосуванню підлягають спеціальні норми або ж норми акта, який було прийнято пізніше.

Наразі щодо співвідношення юридичної сили кодексу та поточних законів у науковій літературі існують три вельми обґрунтовані позиції.

Перша полягає в тому, що кодекс має ієрархічний пріоритет над іншими законами, а тому подолання колізії між ним і законом відбувається на підставі ієрархічного правила подолання колізій, внаслідок чого застосовуватися повинні норми кодексу. Такій позиції дотримуються, зокрема, О. Майстренко [1, 35-37] та Р. Гончаров [2, 42].

Як зазначає С. Поленіна, «в системі законодавства існують відносини субординації як різновид предметно-функціональних зв'язків. Вони виникають через видання нормативних актів, яким властиві різні кваліфікаційні риси. Найбільш очевидно зв'язки субординації виявляються при розгляді залежності, яка існує в межах однієї і тієї ж самої галузі законодавства між простими і кодифікованими актами, виданими одним і тим самим нормотворчим органом. Тут субординація між актами обумовлена виключно тими формальними властивостями, які надає правовим актам упорядкування розміщених в них норм, зведення їх в єдину логічно побудовану систему, поєднане з винесенням за дужки загальних положень, і виявлення загальних понять, іншими словами, проведення їх кодифікації» [3, 88].

Такої ж позиції дотримується також І. Самошенко, на думку якого «внутрішня вертикальна структура системи законодавства обумовлена підпорядкуванням одних вищих державних правотворчих органів іншим органам, а також відносинами внутрішньої субординації між актами одного і того ж органу. Кодекси – це правові акти, які закріплюють принципи галузей права, з яких повинно виходити все подальше законодавство. Поточні закони в законодавчій ієрархії посідають місце за кодифікаційними законами, перебуваючи з ними у відносинах внутрішньої субординації» [4, 28-29].

Друга позиція ґрунтується на тому, що при подоланні колізій кодексу і закону слід керуватися темпоральним («кожний наступний акт скасовує дію попереднього з того ж питання») та змістовним («спеціальна норма (закон) має пріоритет над загальною нормою (законом)») правилами подолання колізій норм права. Аргументація її прихильників полягає в тому, що юридична сила нормативного акта визначається місцем органу державної влади в цілісній системі її органів. Додатковою ознакою, яка визначає ієрархічну залежність одного акта від іншого, є процедура прийняття відповідного акта. В усіх інших випадках ієрархічна структура законодавства може бути визначена виключно в межах Конституції. Таким чином, з формальних підстав не можна говорити про вищу юридичну силу кодексів, оскільки кодекси відрізняються від інших законів не за юридичною силою, а за структурною формою. Фактично така точка зору відображена в одній з Ухвал Конституційного Суду Російської Федерації, в якій зазначається, що «протириччя між Цивільним кодексом РФ та іншими федеральними законами повинні усуватися в процесі правозастосування, адже Конституцією РФ не визначається і не може визначатися ієрархія актів всередині одного їх виду, в цьому випадку – федеральних законів. Жоден федеральний закон в силу ст. 76 Конституції Російської Федерації не має відносно іншого федерального закону більшої юридичної сили» [5].

Водночас, вказаний аргумент в межах правової системи України може бути спростовано таким чином. Вища юридична сила законів, якими здійснюється ратифікація міжнародних договорів, має теоретичне та нормативне обґрунтування. Не зупиняючись на теоретичному аспекті, зазначимо, що, на наше переконання, нормативне обґрунтування вищої юридичної сили міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути здійснене, виходячи з положень Конституції України. Так, у її ст. 9 зазначено: «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національно-

го законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». З цих положень Конституції навряд чи можливо встановити вищу юридичну силу законів, якими ратифікується міжнародний договір, відносно всіх інших законів. Формальною (нормативною) підставою для надання законам, якими ратифікуються міжнародні договори, вищої юридичної сили відносно інших законів, є положення ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори», ч. 2 ст. 10 ЦК України, ч. 6 ст. 9 КАС України та інших законів. Тому при обранні позиції рівності юридичної сили кодексу та закону не може використовуватися аргумент відсутності в Конституції положень, які б надавали вищу юридичну силу кодексу відносно інших законів.

Третя позиція стверджує, що подолання колізій кодексу і закону повинно здійснюватися з урахуванням положень загальних частин кодексів. За умови, коли з цих положень можна зробити висновок про вищу юридичну силу кодексу, то застосовуються норми кодексу, в той же час за відсутності таких застережень в текстах кодексів подолання колізій має відбуватися, виходячи з темпорального та змістовного критеріїв подолання колізій. Така позиція ґрунтується на тому, що будь-який ієрархічний пріоритет одного акта перед іншим повинен мати як теоретичне, так і нормативне обґрунтування. При цьому визначальним є саме обґрунтування нормативне [6, 186].

Таким чином, питання про вищу юридичну силу окремих кодексів взагалі не повинно поставати – внаслідок відсутності нормативного обґрунтування їхнього пріоритету відносно інших законів. Такий висновок обумовлюється положеннями відповідних кодексів. Так, в ст. 7 Господарського кодексу передбачено, що відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України, цим Кодексом, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами. Аналогічні конструкції застосовуються також у Кримінально-виконавчому та Водному кодексах. В деяких кодексах містяться також формулювання, які ще з більшою наочністю стверджують їх однакову юридичну силу з іншими законами. Наприклад, в ч. 1 ст. 7 Митного кодексу зазначено, що законодавство України з питань митної справи складається з Конституції України, цього Кодексу, законів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, виданих на основі та на виконання Конституції України, цього Кодексу та законів України.

Отже, розв'язання колізій таких кодексів з іншими законами здійснюється шляхом застосування правил подолання темпоральних (пріоритет норми акта, що був прийнятий пізніше) та змістовних (пріоритет спеціальної норми) колізій норм права.

Однак, спірним є питання нормативного обґрунтування вищої юридичної сили окремих кодексів на підставі положень самих кодексів.

З цією метою спробуємо проаналізувати деякі положення кодексів. Ст. 4 Кодексу законів про працю України передбачено, що законодавство про працю складається з Кодексу законів про працю України та інших актів законодавства України, прийнятих відповідно до нього. Ст. 4 Цивільного кодексу містить аналогічну норму: основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України. Актами цивільного законодавства є також інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та цього Кодексу. Аналогічна конструкція відтворена і в ч. 1 ст. 3 Земельного кодексу України, яка передбачає, що земельні відносини регулюються Конституцією України, цим Кодексом, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

В більшості проаналізованих нами науково-практичних коментарів до зазначених кодексів висловлюється позиція, згідно з якою певні положення кодексів не можуть розглядатися як колізійні норми, які встановлюють вищу юридичну силу кодексів відносно інших законів, а тим самим — і пріоритет в застосуванні норм кодексу перед іншими законами є відсутнім [7, 10; 8, 62; 9, 15].

Дійсно, традиційно колізійна норма розглядається почасти як зобов'язуюча, яка встановлює обов'язок суб'єкта застосування (особи, яка перебуває у стані вибору правової норми) здійснити вибір однієї з кількох норм, які становлять собою предмет колізії. При цьому формами (способами) встановлення обов'язку суб'єкта застосування здійснити належний вибір правової норми є формулювання, подібні до: «у випадку протиріччя застосовується закон...», «цей закон має пріоритет...», «інші акти законодавства є чинними у частині, що не суперечать...» тощо. Положення законів (кодексів), в яких вживаються формулювання на кшталт «інші акти не повинні суперечити цьому закону (кодексу)», «інші акти приймаються відповідно до цього закону (кодексу)», не можна вважати колізійними нормами. Такі положення кодексів адресуються суб'єкту законотворчості (а не суб'єкту застосування норм права) з метою, аби перший дотримувався системності в побудові законодавства.

Водночас, в російській юридичній літературі висловлюється погляд, згідно з яким однією з

форм вираження пріоритету кодексу відносно некодифікованих законів є формулювання в кодексах положень на зразок «...які приймаються відповідно до...цього кодексу» [6, 179]. У цьому відношенні показовою є точка зору М. Брагінського, який зазначає, що незважаючи на те, що ЦК РФ є звичайним законом, відносно будь-якого іншого закону він одночасно відіграє роль першого серед рівних (*primus inter pares*). Ч. 2 ст. 3 Цивільного кодексу Російської Федерації передбачає, що цивільне законодавство складається з цього Кодексу і прийнятих відповідно до нього інших федеральних законів. Норми цивільного права, які містяться в інших законах, повинні відповідати цьому Кодексу [10]. Із цього випливає, що «в разі колізії норм, розміщених в Кодексі і в будь-якому іншому законі, за першими визнається пріоритет. Відповідно, в подібних випадках при виникненні спору суди зобов'язані застосовувати саме статтю Кодексу, а не відмінну від неї норму іншого федерального закону. І це навіть тоді, коли мова йде про федеральний закон, прийнятий після набуття чинності Кодексом» [11, 73]. Таким чином, М. Брагінський фактично визнає за відповідним положенням Цивільного кодексу РФ статус колізійної норми.

Подібною позиції дотримується і А. Черданцев, на думку якого ч. 2 ст. 3 ЦК РФ фактично скасовує чинність принципу подолання змістовних колізій (спеціальна норма (закон) скасовує чинність загальної). Виключення з правила пріоритету ЦК РФ є припустимим лише у випадках, коли в окремих статтях ЦК прямо передбачене спеціальне регулювання тих чи інших відносин, яке відрізняється від норм ЦК РФ. В таких випадках, зазвичай, використовуються формулювання на кшталт «крім випадків, передбачених законом...», «якщо інше не передбачено законом чи договором» тощо [12, 173].

Ми вважаємо, що використання відповідних формулювань законодавцем об'єктивно призводить до неможливості зробити однозначний висновок щодо юридичної сили кодексу відносно інших законів. Очевидно, що законодавець повинен більш чітко виражати свою волю щодо визначення юридичної сили кодексу. Тому більш вдалою конструкцією встановлення пріоритету кодексу відносно інших законів є конструкція ст. 5 Трудового кодексу Російської Федерації, яка передбачає, що у випадку протиріччя між трудовим кодексом та іншим федеральним законом, який містить норми трудового права, застосовується кодекс. Якщо новий прийнятий федеральний закон, який формулює норми трудового права, вступає у протиріччя із вищезгаданим кодексом, то цей федеральний закон застосовується тільки за умови внесення відповідних змін до цього Кодексу [13].

Іншим способом встановлення більшої юридичної сили кодексу відносно інших законів є прийняття закону про нормативно-правові акти. Так, наприклад, в ст. 10 Закону Республіки Білорусь «Про нормативно-правові акти» передбачено, що кодекси мають більшу юридичну силу стосовно інших законів. Цивільний кодекс Республіки Білорусь має більшу юридичну силу відносно інших кодексів і законів, які містять норми цивільного права. В ст. 71 вказаного закону зазначено, що у випадку колізії між нормативними правовими актами суб'єкти правовідносин зобов'язані керуватися нормою акта, який володіє більш високою юридичною силою [14].

Ієрархічний пріоритет кодексу відносно інших законів визначений і в Законі Республіки Казахстан «Про нормативно-правові акти», ст. 4 якого встановлює вищу юридичну силу кодексів відносно інших законів. В ч. 2 ст. 6 згаданого закону вказано, що норми законів у випадку розходження з нормами кодексів Республіки Казахстан можуть застосовуватися лише після внесення до цих кодексів відповідних змін [15].

Проблемність і неоднозначність визначення юридичної сили кодексів, які містять формулювання «...інші акти приймаються відповідно до цього кодексу», може бути проілюстровано на прикладі коментарів законодавства України про працю. Так, в Коментарі 2001 р. вид. в коментарі до ст. 4 Кодексу законів про працю було висловлено таку позицію: «Кодекс законів про працю відрізняється юридичною силою не лише від підзаконних актів, а й від законів. Річ у тому, що ст. 4 КЗпП припускає можливість прийняття інших актів законодавства про працю згідно з Кодексом законів про працю. Норми спеціальних законів, що доповнюють норми КЗпП та прямо йому не суперечать, також мають юридичну чинність. Але за умови суперечливості норм спеціальних законів нормам Кодексу законів про працю пріоритет слід віддавати останнім» [16, 29].

Проте ця позиція була суттєво доповнена і змінена авторами цього ж таки Коментарю. Так, в 7-му виданні Коментарю законодавства України про працю в коментарі до ст. 4 КЗпП України зазначається, що Кодекс законів про працю відрізняється за юридичною силою не тільки від підзаконних актів, але і від законів. Справа в тому, що ст. 4 КЗпП припускає можливість прийняття інших актів законодавства про працю відповідно до Кодексу законів про працю. Але навряд чи є підстави зробити з викладеного висновок, що спеціальні положення законів про працю чинні лише тоді, коли їх прийняття передбачено Кодексом законів про працю. Теоретично зазначення в ст. 4 КЗпП відповідності Кодексу законів про працю іншим актам законодавства не тільки ставить Кодекс на перше місце серед таких актів, але й

обмежує право самого законодавця, за загальним правилом, видавати акти законодавства, що суперечать КЗпП, не вносячи при цьому змін до КЗпП чи не встановлюючи винятків з правила ст. 4 КЗпП. Однак слід враховувати, що Кодекс законів про працю приймався за інших соціально-економічних умов, тому у випадку суперечності норм Кодексу іншим законам на практиці застосовуються закони, які прийняті пізніше та є спеціальними. Застосування темпорального та змістовного правил подолання колізій в разі колізії між КЗпП та іншими законами може бути пояснено тим, що практика правотворчої діяльності була не готова йти шляхом втілення в життя теоретичного постулату пріоритетності Кодексу та приведення у відповідність норм Кодексу до законів, прийнятих пізніше [17, 25].

Отже, розв'язання колізій між нормами Кодексу і закону шляхом застосування положень закону обґрунтовується тим, що спеціальні норми законів спрямовані на врахування особливостей певного різновиду суспільних відносин. Застосування ж норми закону, прийнятого пізніше за Кодекс, обґрунтовується тим, що пізніші норми враховують зміни, які відбулися в суспільних відносинах з часу прийняття Кодексу.

Іншої точки зору дотримується О. Капліна, яка зазначає, що практика надання особливої юридичної сили кодифікованим законам, що завжди становлять ядро галузі права, останнім часом знаходить підтримку як у науці, так і в законотворчості. Як приклад закріплення особливої юридичної сили кодексу вона розглядає і зазначене нами вище положення ст. 4 Цивільного кодексу. На її думку, одним з положень, яким необхідно керуватися при подоланні колізій між нормами права, є пріоритет кодифікованого акта [18, 207].

В судовій практиці є усталеним підхід, який передбачає розв'язання колізій між кодексом і законом, виходячи з їхньої юридичної рівності. Наведемо такий приклад. На сьогодні існує колізія між ч. 2 ст. 15 Закону України «Про товарну біржу», яка передбачає, що угоди, зареєстровані на біржі, не підлягають нотаріальному посвідченню, та ст. 657 ЦК, яка прямо вимагає, аби договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладався у письмовій формі і підлягав нотаріальному посвідченню та державній реєстрації. При цьому необхідність розв'язання такої колізії судами обумовлюється відмовами БТІ у виданні Свідоцтва на право власності [19] та відмовами нотаріусів у відкритті спадщини на об'єкти нерухомості, придбані на товарних біржах [20]. Судова практика при розв'язанні зазначеної колізії виходить з позицій рівності положень закону «Про товарну

біржу» і ЦК¹. При цьому пріоритет в застосуванні надається саме спеціальному закону [21].

Ще складніше визначити місце (юридичну силу) ЦПК в системі цивільного процесуального права. Ч. 1 ст. 2 ЦПК України передбачає, що цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та Закону України «Про міжнародне приватне право». Постає питання: у випадку колізії між нормами ЦПК та інших законів, які містять норми цивільно-процесуального права, чи матиме Кодекс на підставі ч. 1 ст. 2 ЦПК пріоритет відносно такого закону (чи має ЦПК вищу юридичну силу відносно законів)? На думку Я. Зейкана, буквально тлумачення цієї статті дає підстави для висновку, що інші закони не застосовуються до судочинства, якщо ЦПК не містить подібних правил [22, 9]. Водночас, в судовій практиці колізія між ЦПК і законом вирішується на підставі правил розв'язання темпоральних і змістовних колізій норм права. Наведемо такий приклад. Ч. 2 ст. 294 ЦПК передбачає, що заяву про апеляційне оскарження ухвали суду першої інстанції може бути подано протягом п'яти днів з дня проголошення ухвали. Апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом десяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження. Відповідно до ч. 8 ст. 56 Закону України «Про третейські суди», сторони мають право протягом п'ятнадцяти днів після винесення компетентним судом ухвали про відмову у виданні виконавчого документа оскаржити цю ухвалу в апеляційному порядку. Отже, постає питання, чи може суд на підставі ч. 3 ст. 294 ЦПК України залишити без розгляду апеляційну скаргу, виходячи з того, що її було подано після закінчення строку на апеляційне оскарження, встановленого ч. 2 ст. 294 ЦПК України? Верховний Суд України, розв'язуючи розглядувану колізію, застосував Закон України «Про третейські суди» — як закон, який містить спеціальну норму [23].

Таким чином, в судовій практиці щодо вирішення колізій між кодексом і законом є прийнятним теоретичний підхід, відповідно до якого ко-

¹ Ця колізія є складним випадком колізій норм права, оскільки в колізії між собою перебувають дві спеціальні норми. Норма ЦК є спеціальною нормою відносно ст. 15 Закону України «Про товарну біржу» в частині об'єкта купівлі-продажу (встановлює особливості форми договору купівлі-продажу окремих видів об'єктів — нерухомого майна тощо), в той час як норма Закону України «Про товарну біржу» є спеціальною нормою відносно норми ЦК, оскільки встановлює особливості угод (правочинів), зареєстрованих саме на товарних біржах. Ми вважаємо, що практика надання пріоритету нормам Закону України «Про товарну біржу» є правильною, виходячи з принципу правової визначеності: особи, які уклали між собою договір відповідно до норм спеціального акта, не повинні «страждати» внаслідок суперечностей законодавства.

декси та інші закони мають однакову юридичну силу. Тому розв'язання таких колізій повинно відбуватися на підставі правил подолання темпоральних (пріоритету норми акта, що був прийнятий пізніше) та змістовних (пріоритету акта, що містить спеціальну норму) колізій норм права.

Сприйняття судовою практикою такого теоретичного підходу щодо співвідношення кодексу і закону обумовлене буквальною тлумаченням розглянутих вище положень кодексів, з яких, на жаль, практично неможливо зробити остаточного висновку щодо надання вищої сили кодексам відносно законів. За обраної позиції рівності юридичної сили кодексу і закону суб'єкт застосування правових норм «не зв'язаний» формальною необхідністю керуватися нормою кодексу. Перевага теоретичного підходу рівності юридичної сили кодексу і закону обумовлена тим, що використання правил подолання темпоральних (перевага норми акта, який набрав чинності пізніше) і змістовних (перевага спеціальної норми над загальною) колізій норм права дає змогу суб'єктові застосування правової норми обрати з них саме ту, яка найбільш вдало та ефективно регулює певну сферу суспільних відносин — незалежно від того, міститься вона в кодексі чи в будь-якому іншому законі.

Такий висновок ґрунтується на тому, що в основі правил розв'язання темпоральних і змістовних колізій норм права лежить презумпція (припущення) розумності законодавця як засадничого принципу права взагалі. Сутність такої презумпції якраз і передбачає обрання норми права, яка є більш прогресивною — внаслідок її пізнішого прийняття, або ж норми, яка спрямована на врахування особливостей певного різновиду суспільних відносин, тобто є спеціальною.

Водночас, слід пам'ятати, що необов'язково норма, розміщена в кодексі, завжди має загальний характер, а норма, розміщена в законі, — спеціальний. Саме тому подальші наукові дослідження в сфері колізій кодексу і закону повинні зосереджуватися на виявленні випадків, коли норма кодексу виступає спеціальною нормою стосовно загальної норми закону, внаслідок чого застосуванню підлягатимуть саме положення кодексу. Іншим напрямком дослідження колізій кодексу і закону є встановлення співвідношення між темпоральним і змістовним правилами подолання колізій норм кодексу і закону, якщо загальна норма кодексу прийнята пізніше за спеціальну норму закону, який набув чинності раніше за кодекс.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Майстренко О. В.* Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України: Дис... к. ю. н. ...12.00.01. – К.: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2008. – 209 с.
2. *Тончаров Р. А.* Механизм разрешения юридических коллизий: Дис. ... к. ю. н. ...12.00.01. – Тамбов: Тамбовский государственный университет им. Г. Р. Державина, 2006. – 247 с.
3. *Поленина С. В.* Теоретические проблемы системы советского законодательства. – М.: Наука, 1979. – 206 с.
4. Система советского законодательства / Алексеев В. Б., Болдырев Е. В., Брагинский М. И., Брагусь С. Н. и др.; Отв. ред. Самощенко И. С. – М.: Юрид. лит., 1980. – 328 с.
5. Определение Конституционного Суда Российской Федерации от 3 февраля 2000 г. № 22-О по запросу Питкярантского городского суда Республики Карелии о проверке конституционности статьи 26 Федерального Закона «О несостоятельности (банкротстве) кредитных организаций» // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: bestpravo.ru/fed2000/data07/tex23016.htm
6. *Толстик В. А.* Иерархия источников российского права: Дис. ... д. ю. н. 12.00.01. – Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2002. – 494 с.
7. *Мірошніченко А. М., Марусенко Р. І.* Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 507 с.
8. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 1. – К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. досліджень, 2004. – 928 с.
9. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / Кол. авт.: Л. О. Бондар, А. П. Гетьман, В. Г. Гончаренко та ін.; За заг. ред. В. В. Медведчука. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 656 с.
10. Гражданский кодекс Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. № 51-ФЗ // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.consultant.ru/popular/gkrf1
11. *Брагинский М. И.* О месте гражданского права в системе «право публичное – право частное» // Проблемы современного гражданского права. Сборник статей. – М.: Городец, 2000. – С. 46-80.
12. *Черданцев А. Ф.* Толкование права и договора: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 381 с.
13. Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 г. № 197-ФЗ // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.consultant.ru/popular/tkrf/
14. Закон Республики Беларусь «О нормативно-правовых актах Республики Беларусь» от 10 января 2000 г. № 361–3 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.bankzakonov.com/d2008/time57/lav57531.htm
15. Закон Республики Казахстан «О нормативно-правовых актах» от 24 марта 1998 г. № 213 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.dvprko.kz/files/f210.doc
16. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / Б. С. Стичинський, І. В. Зуб, В. Г. Ротань. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: А.С.К., 2001. – 1072 с.
17. Научно-практический комментарий к законодательству о труде / В. Г. Ротань, Б. С. Стичинский, И. В. Зуб. – 7-е изд., доп. и перераб. – К.: А.С.К., 2007. – 1024 с.
18. *Каплина О. В.* Колізії норм кримінально-процесуального права і шляхи їх подолання // Університетські наукові записки. – 2007. – № 1. – С. 200-207.
19. Рішення Кременецького районного суду Тернопільської області від 9 лютого 2007 р. у справі № 2-88/2007 (реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – 592469) // Єдиний державний реєстр судових рішень // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reyestr.court.gov.ua
20. Рішення Ленінського районного суду м. Севастополя від 20 серпня 2009 р. у справі № 2-4214/09 (реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – 7731437) // Єдиний державний реєстр судових рішень // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reyestr.court.gov.ua
21. Рішення Господарського суду Сумської області від 7 липня 2008 р. у справі № 10/338-08 (реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – 2059087) // Єдиний державний реєстр судових рішень // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reyestr.court.gov.ua
22. *Зейкан Я. П.* Коментар Цивільного процесуального кодексу України. – К.: Юридична практика, 2006. – 560 с.
23. Ухвала колегії суддів судової палати Верховного Суду України у цивільних справах від 4 березня 2009 р. у справі № 6-25459св08 (реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – 3179711) // Єдиний державний реєстр судових рішень // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reyestr.court.gov.ua

УДК: 340.13

Москалюк В. М., Москалюк О. В. Подолання колізій норм права кодексів та законів: теорія і судова практика

Стаття присвячена дослідженню подолання колізій норм права кодексу і закону. Проаналізовані теоретичні підходи та судова практика. Робиться висновок, що подолання колізій кодексу і закону повинно здійснюватися на підставі вибору спеціальної норми або норми, яку прийнято пізніше.

Ключові слова: колізія норм права, колізія кодексу і закону, загальні і спеціальні норми права

Москалюк В. М., Москалюк А. В. Преодоление коллизий норм права кодексов и законов: теория и судебная практика

Статья посвящена исследованию преодоления коллизий норм права кодекса и закона. Проанализированы теоретические подходы и судебная практика. Делается вывод, что преодоление коллизии кодекса и закона должно осуществляться на основании выбора специальной нормы или нормы, принятой позже.

Ключевые слова: коллизия норм права, коллизия кодекса и закона, общие и специальные нормы права

Volodymyr M. Moskaliuk, Olexandr V. Moskaliuk. Overcoming conflict of code and statute: theoretical approach and judicial practice

The article is devoted to research of overcoming conflict of code and statute. The theoretical approach and Ukrainian judicial practice are analyzed. The author substantiates the conclusion that overcoming conflict of code and statute must be carried out in the way of making choice between special legal rule and later legal rule.

Key words: conflict of laws, conflict between code and statute, general and special legal rules.